

ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA U PLANINSKIM PODRUČJIMA: IZAZOVI I MOGUĆNOSTI ZA OČUVANJE PRIRODNIH RESURSA / SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN MOUNTAIN AREAS: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR NATURAL RESOURCE CONSERVATION

Denis Marjanović¹, Nera Akrap¹

¹IUT, Ekonomski fakultet Travnik, Alejla Konzula – Meljanac bb, Travnik, BiH
e – mail: marjanovic.denis@yahoo.com, akrapnera5@gmail.com

Izvorni naučni rad

<https://www.doi.org/10.58952/zr20251401206>

UDK / UDC 502.131.3:338.48(23)

Sažetak

Održivi turizam u planinskim područjima predstavlja ključan izazov u kontekstu globalnih klimatskih promjena i rastuće potrošnje resursa. Cilj ovog istraživanja je analizirati izazove i mogućnosti održivog razvoja turizma u planinskim regijama, uz osvrt na ekološke, ekonomske i društvene aspekte. Poseban naglasak stavljen je na strategije očuvanja prirodnih resursa i biološke raznolikosti, kao i na održive prakse koje mogu doprinijeti smanjenju negativnih uticaja turizma. Metodološki okvir istraživanja obuhvatio je analizu relevantne literature, pregled postojećih politika i strategija te empirijsko istraživanje putem anketnog upitnika provedenog među turistima i lokalnim zajednicama u odabranim planinskim destinacijama. Očekivani rezultati ukazuju na potrebu za integriranim pristupom koji uključuje lokalne vlasti, turistički sektor i zajednice u razvoju održivih modela turizma. Također, istraživanje naglašava važnost promocije ekoturizma i primjene inovativnih tehnologija u zaštiti ekosistema. Zaključci rada doprinose razumijevanju održivog turizma u planinskim područjima te nude preporuke za unapređenje turističkih politika s ciljem dugoročnog očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti.

Ključne riječi: održivi turizam, planinska područja, klimatske promjene

JEL klasifikacija: Q01, Q56, R11, O13

Abstract

Sustainable tourism in mountain areas represents a key challenge in the context of global climate change and increasing resource consumption. The aim of this research is to analyze the challenges and opportunities of sustainable tourism development in mountain regions, focusing on ecological, economic, and social aspects. Special emphasis is placed on strategies for conserving natural resources and biodiversity, as well as sustainable practices that can help mitigate the negative impacts of tourism. The methodological framework includes a literature review, an analysis of existing policies and strategies, and an empirical study conducted through surveys among tourists and local communities in selected mountain destinations. The expected results indicate the necessity of an integrated approach involving local authorities, the tourism sector, and communities in developing sustainable tourism models. Furthermore, the research highlights the importance of promoting ecotourism and implementing innovative technologies for ecosystem protection. The findings contribute to a better understanding of sustainable tourism in mountain areas and provide recommendations for improving tourism policies to ensure the long-term preservation of natural and cultural heritage.

Keywords: sustainable tourism, mountain areas, climate change

JEL classification: Q01, Q56, R11, O13

UVOD

Planinske oblasti, s njihovim bogatstvom prirodnih resursa, biološke raznovrsnosti i kulturnog nasljeđa, predstavljaju jedinstvene turističke destinacije koje nude različite oblike rekreacije i doživljaja prirode. Zahvaljujući netaknutoj prirodi, čistom zraku, bogatoj flori i fauni, te mogućnostima za aktivnosti kao što su planinarenje, skijanje, biciklizam i posmatranje prirode, ove regije postaju sve atraktivnije za domaće i međunarodne turiste.

Međutim, zbog globalnih klimatskih promjena, ubrzanog razvoja infrastrukture i povećanog turističkog pritiska, planinski regioni suočavaju se s brojnim izazovima održivog razvoja turizma. Intenzivna izgradnja turističkih sadržaja, povećanje saobraćajne povezanosti i porast broja posjetilaca često dovode do degradacije prirodnih staništa, erozije tla, gubitka biološke raznovrsnosti i narušavanja lokalnih zajednica. U tom kontekstu, postaje neophodno razvijati pristupe koji će omogućiti ravnotežu između očuvanja prirode i ekonomskog iskorištavanja turističkog potencijala. Održivi turizam se sve više prepoznaje kao ključni model koji omogućava turističkim destinacijama da uravnoteže ekonomski razvoj i zaštitu životne sredine. On podrazumijeva odgovorno planiranje i upravljanje turističkim aktivnostima, uključivanje lokalne zajednice, poštivanje nosivog kapaciteta prostora te korištenje resursa na način koji ne ugrožava potrebe budućih generacija. U tom okviru, planinska područja zahtijevaju posebnu pažnju, budući da su istovremeno osjetljiva i dragocjena, kako s ekološkog, tako i s društveno-ekonomskog aspekta.

Ovaj rad analizira principe održivog turizma u planinskim područjima, razmatrajući kako se može očuvati prirodno okruženje, dok istovremeno potiče ekonomski i socijalni razvoj. Također, istražuje se važnost ekoturizma kao strategije koja omogućava očuvanje planinskih ekosistema i promociju društvene odgovornosti. Fokus će biti na identifikaciji ključnih izazova s kojima se suočavaju planinske destinacije, kao i na mogućnostima implementacije održivih rješenja koja mogu doprinijeti dugoročnoj zaštiti prirodnih resursa i unapređenju kvaliteta života lokalnog stanovništva.

1. ODRŽIVI TURIZAM U PLANINSKIM PODRUČJIMA: KONCEPT I IZAZOVI

1.1. KONCEPT ODRŽIVOSTI

U posljednjih nekoliko godina ljudi su počeli shvaćati da je u svijetu s mnogo industrijskih područja, velikih gradova, siromaštva i zagađenog okoliša nemoguće imati zdravo društvo i visokokvalitetno gospodarstvo. Gospodarski razvoj se ne može zaustaviti, ali se mora promijeniti smjer kako bi se smanjila šteta za okoliš i društveni razvoj.

Koncept održivosti proizašao je iz spoznaje da ograničeni zemljini resursi ne mogu u nedogled podržavati populaciju i industrijski rast povezan s postojećim pristupima razvoju, te da postojeći pristupi razvoju ne djeluju na smanjenje siromaštva ili povećanje životnog standarda u svim zemljama. Održivi razvoj predstavljen je kao novi način na koji će zajednice razmišljati o životnom standardu, društvenoj jednakosti i održavanju resursa.

Postoje tri glavna principa održivosti:

- **Ekološka održivost:** osigurava kompatibilan razvoj uz održavanje osnovnih ekoloških procesa, biološke raznolikosti i bioloških resursa. Brojni su konflikti u prostoru

koji nastaju kao posljedica demografske ekspanzije, nekontrolirane urbanizacije, industrijske proizvodnje, snažnog razvoja transporta, primjene kemijskih sredstava uglavnom u poljoprivrednoj industriji ali i u drugim industrijama. S tim da su okoliš i prirodni resursi temeljni uvjeti razvoja turizma, turizam je najviše interesiran za dugoročnu ekološku održivost.

- **Društvena i kulturna održivost:** osigurava da razvoj poveća kontrolu ljudi nad njihovim životima te da održava i jača identitet zajednice. Turizam ima mnoge pozitivne socio-kulturne beneficije poput razmjene kultura, zaštite bitnih povijesnih spomenika itd.
- **Ekonomska održivost:** osigurava da je razvoj ekonomski učinkovit i da se resursima upravlja tako da se mogu podržati buduće generacije. Ekonomsku održivost, jednako kao i ekološku održivost, moraju dugoročno graditi svi sudionici na određenom prostoru.

Održivi turizam podrazumijeva turističke prakse koje minimiziraju negativne utjecaje na prirodne resurse i kulture, dok istovremeno potiču ekonomski prosperitet i socijalnu jednakost. U kontekstu planinskih regija, održivi turizam obuhvaća odgovorno upravljanje prirodnim resursima, kao i izgradnju svijesti među posjetiteljima o važnosti očuvanja okoliša. Osim toga, uključuje i razvoj infrastrukture koja zadovoljava potrebe turista, ali bez narušavanja prirodnih ekosustava i kulturnog identiteta lokalnog stanovništva.

Povećanje dostupnosti edukacijskih materijala, vođenih obilazaka te osposobljavanje lokalnog stanovništva za rad u sektoru održivog turizma predstavljaju ključne korake u unapređenju kvalitete turističke ponude, ali i u očuvanju autentičnosti destinacije.

1.2. IZAZOVI PLANINSKIH PODRUČJA

Izazovi koji se javljaju u planinskim područjima su brojni. Prekomjeran broj turista može dovesti do degradacije zemljišta, uništavanja lokalne flore i faune, zagađenja i preopterećenja infrastrukture. Primjeri iz popularnih planinskih destinacija, poput Alpa i Himalaje, pokazuju kako prekomjeran turizam može uzrokovati gubitak prirodne ravnoteže, smanjenje bioraznolikosti i povećanu emisiju ugljikova dioksida zbog pojačanog prometa i neodrživih smještajnih kapaciteta.

Sve veći pritisak na planinske resurse zahtijeva sustavno planiranje koje uključuje jasno definirane ciljeve, monitoring utjecaja turizma na okoliš, kao i uključivanje lokalne zajednice u proces donošenja odluka. Klimatske promjene također predstavljaju veliki izazov, jer promjene temperature i smanjenje snježnih padalina mogu negativno utjecati na skijališta i druge zimske aktivnosti, što dodatno ugrožava lokalnu ekonomiju. Zbog sve važnijeg djelovanja klimatskih promjena i činjenice da je broj skijaških dana smanjen, planinske destinacije sve više rade na razvijanju alternativnih turističkih sadržaja kako bi privukle turiste.

Ovakav pristup pomaže planinskim područjima u jačanju turizma tijekom ljetnih mjeseci, gdje u dugoročnom nastojanju može doći do razvoja cjelogodišnjeg turizma. Uvođenjem planinarskih staza, biciklističkih ruta, festivala na otvorenom i edukacijskih radionica, destinacije se prilagođavaju promjenjivim uvjetima i osiguravaju održivost prihoda.

1.2.1. Pojam i značaj ekoturizma

Ekoturizam je prepoznat kao ključni pristup za postizanje održivosti u planinskim regijama te je odgovoran oblik turizma koji omogućava turistima da istražuju prirodu na način koji minimizira negativan utjecaj na okoliš. U planinskim područjima, ekoturizam ne samo da doprinosi očuvanju ekosustava, već također može donijeti ekonomske koristi lokalnim zajednicama kroz razvoj održivih turističkih usluga, kao što su vođene ture, edukacija o lokalnoj fauni i flori, kao i promocija lokalnih proizvoda.

Na taj način, ekoturizam može postati most između očuvanja prirodnih resursa i poticanja ekonomskog razvoja. Osim toga, potiče i održivu potrošnju, budući da turisti sve češće traže autentična iskustva koja uključuju boravak u prirodi, konzumaciju lokalnih proizvoda i sudjelovanje u kulturnim manifestacijama.

1.3. GLAVNI CILJ ODRŽIVOG TURIZMA

Cilj održivog turizma je da ekonomski razvoj, prosperitet i eksploatacija neobnovljivih resursa ne ugrožavaju budućnost budućih naraštaja. S ovog aspekta govorimo o održivom ekosustavu koji treba pružiti dugoročne razvojne rezultate. Takav pristup zahtijeva i promjenu načina razmišljanja kod svih sudionika, od lokalnih vlasti i privatnog sektora, do samih turista.

Održivi razvoj ne podrazumijeva samo očuvanje resursa, već i izgradnju stabilnih lokalnih ekonomija, smanjenje sezonalnosti, kao i jačanje identiteta i tradicije lokalnih zajednica. Edukacija turista o pravilima ponašanja u zaštićenim područjima, poticanje korištenja javnog prijevoza te razvoj „zelenih“ certifikata za smještajne kapacitete predstavljaju primjere dobre prakse u promociji održivih vrijednosti.

2. PRIMJERI IZ PRAKSE

Jedan od pozitivnih primjera razvoja ljetnog turizma u Bosni i Hercegovini možemo navesti olimpijsku planinu Jahorinu. Olimpijski centar koji je pod upravom Vlade RS radi na razvoju i promociji planine, a dokaz tome je razvoj adrenalinskoga parka.

Pored toga, velika je uključenost i privatnih aktera u kreiranje sadržaja na samoj planini, što doprinosi jednoj važnoj sinergiji za razvoj. Jahorina pokazuje kako se strateškim ulaganjima i partnerstvima može razviti ponuda koja odgovara različitim vrstama turista i različitim godišnjim dobima, čime se smanjuje sezonska ovisnost i povećava konkurentnost destinacije na tržištu.

Za uspješan razvoj održivog turizma u planinskim područjima, neophodna je suradnja između različitih aktera:

- ✓ VLADA
- ✓ TURISTIČKIH ORGANIZACIJA
- ✓ LOKALNIH ZAJEDNICA
- ✓ PRIVATNOG SEKTORA

Planiranje i upravljanje turizmom u planinskim područjima zahtijevaju integrirani pristup koji uključuje zaštitu prirodnih područja, razvoj ekoturističke infrastrukture i izgradnju svijesti među posjetiteljima o značaju očuvanja tih vrijednosti. U tom kontekstu, važno je razviti strategije koje balansiraju ekološke, ekonomske i socijalne interese kako bi se osigurao dugoročni uspjeh turizma u tim područjima. Takve strategije uključuju i uvođenje zakonodavnih mehanizama, sustava za nadzor utjecaja turizma, kao i edukaciju lokalnih dionika u području održivog razvoja.

Studije slučaja iz različitih planinskih područja pokazuju da je moguće uspješno implementirati održive strategije u turizmu, ukoliko se pažljivo upravlja resursima. Na primjer, švicarski planinski regioni, kao što su Zermatt i St. Moritz, primjenjuju strategije ekoturizma koje uključuju očuvanje prirodnih staništa i promicanje održivih prometnih opcija, kao što su vlakovi i električni autobusi, kako bi se smanjio ekološki otisak turizma. Ove inicijative nisu samo doprinijele očuvanju lokalne prirode, već su također povećale turističku potrošnju, stvarajući održive izvore prihoda za lokalnu zajednicu.

Slične inicijative mogu se primijeniti i u zemljama jugoistočne Europe, gdje planinske destinacije još uvijek imaju značajan prostor za razvoj održivog turizma kroz strateška ulaganja i međusektorsku suradnju.

3. ISTRAŽIVAČKI DIO RADA

3.1. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA

Da bismo spoznali koliki su učinci razvoja održivog planinskog turizma i kakav imaju utjecaj na goste i posjetitelje, proveli smo istraživanje na području Srednjobosanskog kantona (SBK). Cilj istraživanja bio je utvrditi koliko su posjetiteljima bitni ekoturizam i održivi turizam.

Također smo željeli utvrditi koliko su upoznati sa samim pojmovima, kao i njihovu sklonost da plate skuplje usluge ukoliko se radi o ekološki održivom turizmu. Rezultati istraživanja koristit će se kao osnova za preporuke u daljnjem razvoju održivih turističkih strategija u planinskim regijama Bosne i Hercegovine.

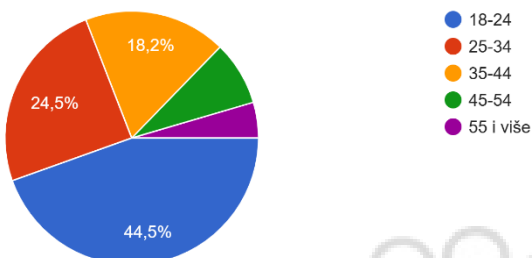
3.2. UZORAK I METODOLOGIJA

Istraživanje je provedeno putem online ankete tijekom ožujka/marta 2025. godine. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 110 ispitanika različitih dobnih skupina i obrazovnih profila. Anketa je bila anonimna, a cilj joj je bio prikupiti mišljenja i stavove stvarnih ili potencijalnih korisnika planinskog turizma u Bosni i Hercegovini. Pitanja su bila zatvorenog i višestrukog izbora, s mogućnošću dodatnih komentara.

3.3. DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE ISPITANIKA

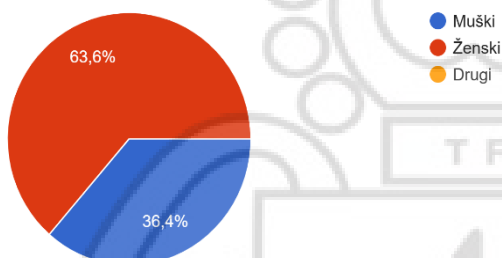
Od ukupnog broja ispitanika:

- Najzastupljenija starosna grupa bila je 18–24 godine, što ukazuje na značajan interes mlađe populacije za ovu temu.
- Po spolu, većinu su činile ženske osobe.
- Najveći broj ispitanika ima završenu srednju školu ili fakultetsko obrazovanje.

Grafikon 1: Starosna grupa

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

Grafikon 2: Spolna struktura

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

3.4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Upoznatost s održivim turizmom: Većina ispitanika izjavila je da su djelomično informirani o principima održivog turizma, dok manjina smatra da su dobro informirani.

Važnost održivosti: Više od 80% ispitanika ocijenilo je održivi turizam kao značajan ili veoma značajan za očuvanje prirodnih resursa u planinskim regijama.

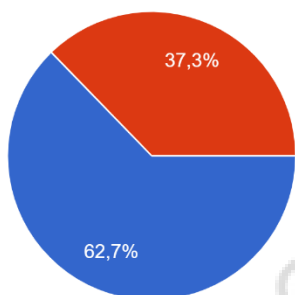
Spremnost na dodatna ulaganja: Većina je izrazila spremnost da plati više za ekološki prihvatljive usluge, naročito ako cijena ostane razumna.

Najvažnije aktivnosti u održivom turizmu: Ispitanici su najčešće birali očuvanje prirodnih resursa, edukaciju turista i korištenje obnovljivih izvora energije kao ključne komponente održivog pristupa turizmu.

Glavni izazovi: Kao najveće prepreke održivom turizmu u planinskim područjima istaknuti su: nedovoljna edukacija turista, nedostatak infrastrukture, te slaba promocija.

Preferencije prilikom izbora destinacija: Ispitanici većinom daju prednost destinacijama koje se trude očuvati lokalnu prirodu i kulturno nasljeđe, no cijena i dostupnost i dalje igraju važnu ulogu.

Da li ste ikada posjetili planinsku destinaciju sa ekoturističkim ili održivim turističkim praksama?

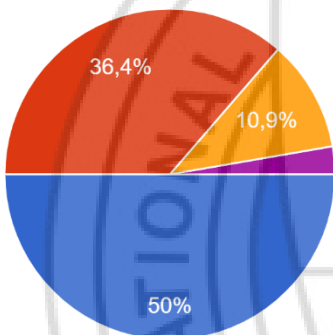

● Da
 ● Ne

Grafikon 3: Posjećenost ekoturističkim destinacijama

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

Kako biste ocijenili značaj održivog turizma za očuvanje prirodnih resursa u planinskim područjima?

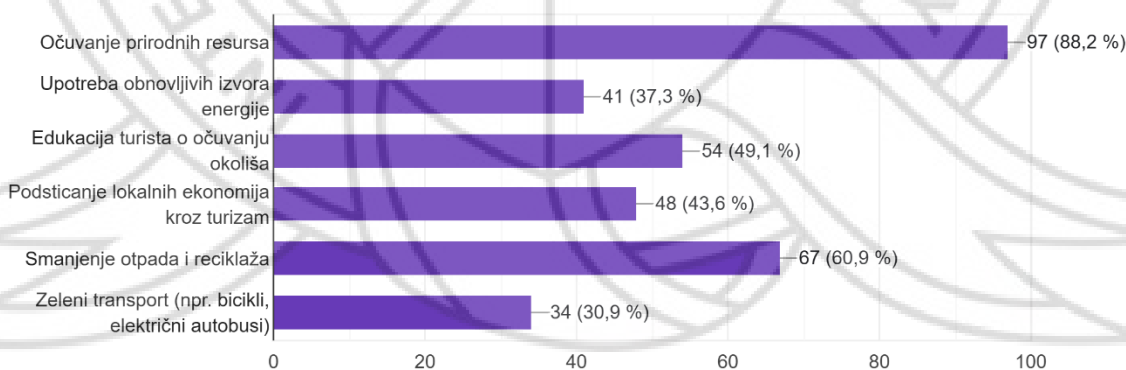

● Vrlo značajan
 ● Značajan
 ● Neutralno
 ● Nema značaja
 ● Ne znam

Grafikon 4: Značaj održivog turizma

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

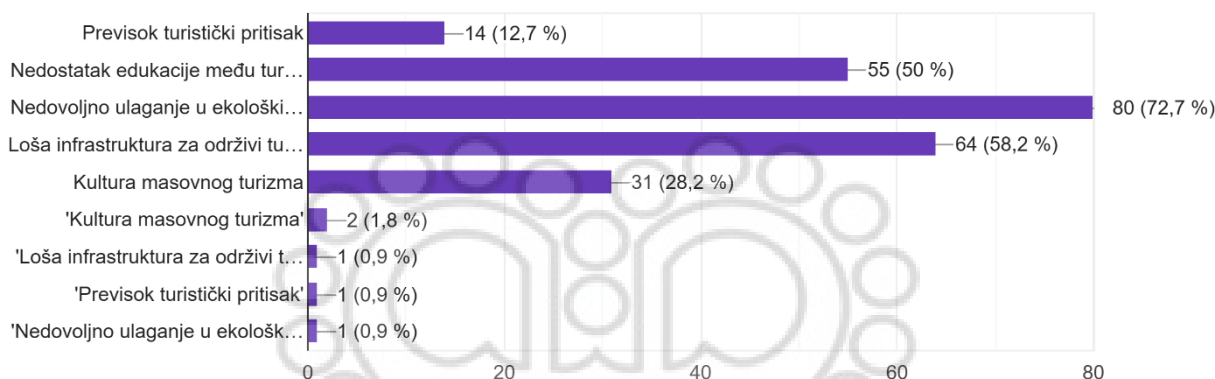
Koje od sljedećih aktivnosti smatrate najvažnijim u održivom turizmu?

Grafikon 5: Najvažnije aktivnosti održivog turizma

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

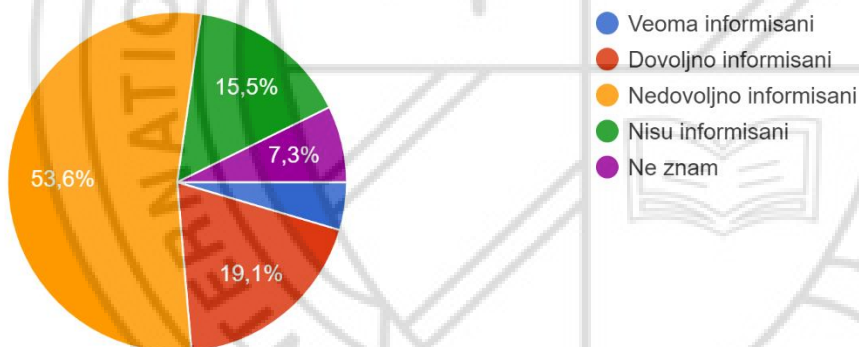
Koji su, po Vašem mišljenju, najveći izazovi u implementaciji održivog turizma u planinskim područjima?

Grafikon 6: Najveći izazovi implementacije

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

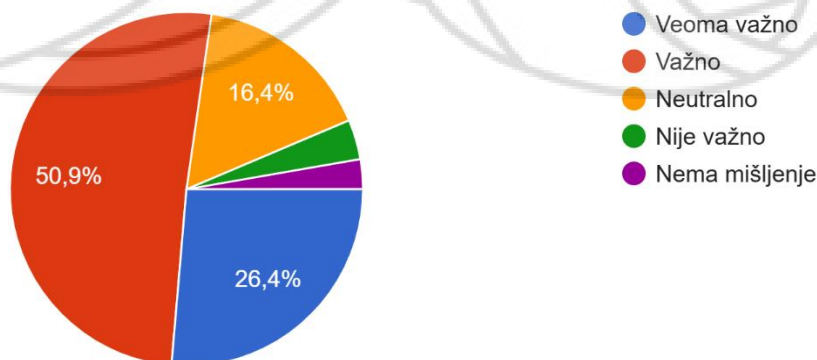
Kako ocjenjujete informisanost turista o ekoturizmu i održivim praksama u planinskim regijama?

Grafikon 7: Informiranost turista

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

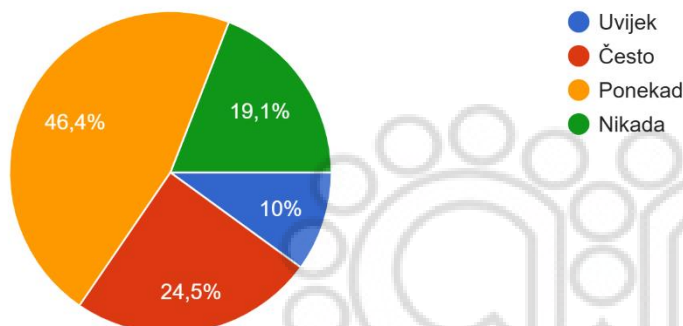
Kada birate destinaciju za turizam, koliko Vam je važno da destinacija primjenjuje principe održivosti ? (npr. ekološke prakse, očuvanje lokalne kulture)

Grafikon 8: Važnost pri odabiru destinacija

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

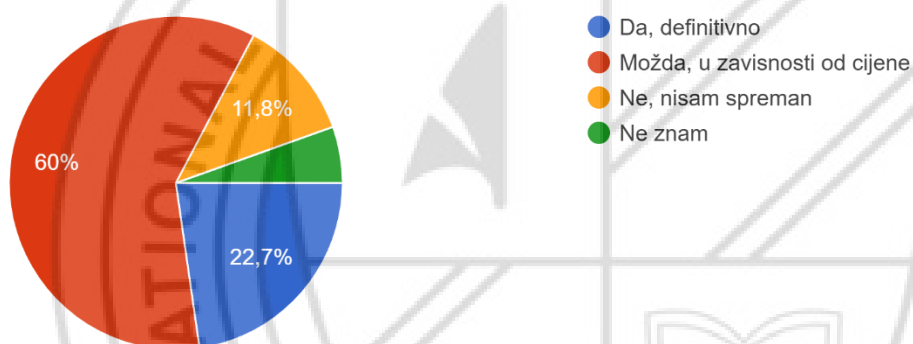
Kada putujete u planinske destinacije, koliko često birate opcije koje nude ekološki prihvatljive usluge?

Grafikon 9: Učestalost pri izboru

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

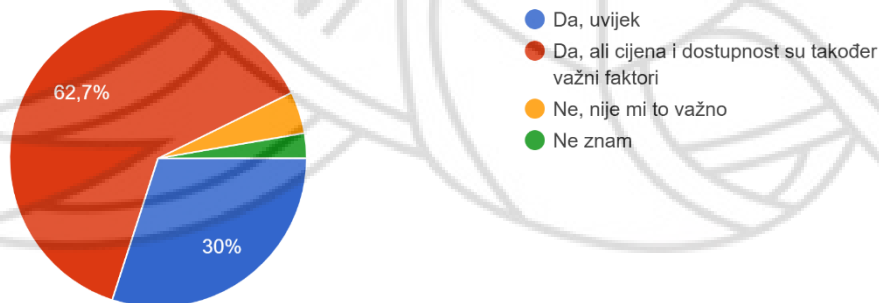
Da li ste spremni da platite više za turističke usluge koje primenjuju ekološke i održive prakse?

Grafikon 10: Spremnost da platimo više.

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

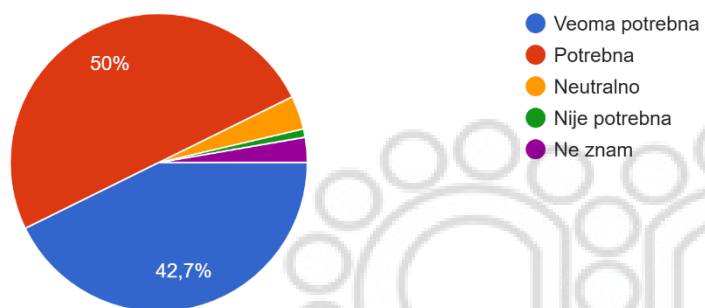
Kada birate destinaciju, da li preferirate destinacije koje se trude da očuvaju lokalnu prirodu i kulturno nasljeđe?

Grafikon 11: Preferencije

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

Kako biste ocijenili potrebu za većim ulaganjem u održivi turizam u planinskim područjima?

Grafikon 12: Potreba za većim ulaganjima

Izvor: Izradili autori na osnovu rezultata anketnog upitnika

ZAKLJUČAK

Na temelju provedenog istraživanja i analize relevantnih teorijskih i praktičnih spoznaja, može se zaključiti kako održivi turizam u planinskim područjima predstavlja nužan i kompleksan model razvoja, koji zahtijeva pažljivo planiranje, multisektorsku suradnju i odgovorno upravljanje prirodnim i društvenim resursima. Planinske destinacije, uslijed svoje osjetljivosti i istodobne atraktivnosti, suočene su s brojnim izazovima poput degradacije okoliša, gubitka biološke raznolikosti i socio-kulturnih promjena, što dodatno naglašava potrebu za implementacijom principa održivosti.

Rezultati istraživanja provedenog na području Srednjobosanskog kantona ukazuju na rastuću svijest posjetitelja o važnosti ekoturizma i održivih praksi, te njihovu spremnost na uključivanje u modele turizma koji ne ugrožavaju prirodni balans. U tom kontekstu, obrazovanje i informiranje turista, kao i osnaživanje lokalnih zajednica, pokazuju se kao ključni alati u razvoju održivih turističkih proizvoda i usluga.

S obzirom na identificirane izazove i mogućnosti, jasno je kako je potreban integrirani pristup u kojem svi sudionici, od javne uprave i privatnog sektora, do lokalnog stanovništva i samih turista, djeluju sinergijski u cilju stvaranja održivih destinacija. Takav pristup podrazumijeva izradu i primjenu strategija koje balansiraju ekološke, ekonomske i društveno-kulturne interese, uz uvažavanje nosivog kapaciteta prostora i dugoročnu viziju očuvanja planinskih ekosustava.

Primjeri dobre prakse, kako iz zemalja regije tako i iz međunarodnog konteksta, potvrđuju da održivi turizam nije samo teorijski koncept, već ostvariva praksa koja donosi višestruke koristi:

- *OČUVANJE OKOLIŠA,*
- *STABILAN LOKALNI RAZVOJ*
- *AUTENTIČNO TURISTIČKO ISKUSTVO*

Zaključno, održivi razvoj turizma u planinskim područjima ne smije biti izbor, već imperativ, ako želimo osigurati očuvanje prirodne i kulturne baštine za buduće generacije.

LITERATURA

KNJIGE

- [1.] Bramwell, B., & Lane, B. (2000). *Tourism collaboration and partnerships: Politics, practice, and sustainability*. Channel View Publications.
- [2.] Butler, R. W. (1999). *Sustainable tourism: A state-of-the-art review*. *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25.
- [3.] Ceballos-Lascuráin, H. (1996). *Tourism, ecotourism, and protected areas*. IUCN.
- [4.] Eagles, P. F. J., & McCool, S. F. (2002). *Tourism in national parks and protected areas: Planning and management*. CABI Publishing.
- [5.] Fennell, D. A. (2008). *Ecotourism: An introduction*. Routledge.
- [6.] Gössling, S., & Hall, C. M. (2006). *Tourism and global environmental change: Ecological, social, economic and political interrelationships*. Routledge.
- [7.] Mayer, M. (2015). *The challenge of sustainable tourism development in mountain regions*. *Tourism Management*, 47, 298-310.
- [8.] Scholz, F., & Thomas, R. (2016). *Sustainable mountain tourism: Emerging issues, challenges, and opportunities*. Springer.
- [9.] Sharpley, R. (2000). *Tourism and sustainable development: Exploring the theoretical divide*. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(1), 1-19.
- [10.] Tisdell, C. A. (2001). *The economics of ecotourism*. Edward Elgar Publishing.

INTERNETSKI IZVORI

- [1.] https://bs.wikipedia.org/wiki/Zimske_olimpijske_igre_1984. (posjećeno: 10.04.2025.)
- [2.] <https://www.oc-jahorina.com/adrenalin-park/> (posjećeno: 10.04.2025.)
- [3.] <https://jahorinaprestige.com/ljetne-aktivnosti-na-jahoriniplaninarenje-biciklizam-alpinizam-paraglajding/> (posjećeno: 10.04.2025.)